

השיעור השבועי

גליון מספר 388

הרב המקדים: הרח"צ אלימלך בירדמן שליט"א והגאון רבי יצחק לוי שליט"א

השיעור נמסר בכל מוצאי שבת בבית"כ היזדים ומשודר דרך הליוון והרדיו ובקוויים רבים מיסודו של מרן רבינו עובדיה יוסף זינ"א

ר"ת	יציאה	כניסה
20:24	19:37	18:46
20:21	19:35	18:44
20:24	19:37	18:45
20:23	19:36	18:45

חג הפסח | ט"ו ניסן תשפ"ג

כתב וערך השיעור:
הרב דכיר פריץ שליט"א

מדיני ליל הסדר

להפצת עלונים באזור מגוריך
התקשר: 0506-730-831

השיעור נמסר מאת הגאון רבי יצחק לוי שליט"א רב העיר נשר וחסד מועצת הרבנות הראשית לישראל

החשיבות להתכונן בסיפור יציאת מצרים. ביעור יין של שביעית. יין של שביעית למצות ארבע כוסות. שיעור היין למצות ארבע כוסות. נשים באמירת ההלל. שתיית רביעית בכוס ראשונה ואחרונה. אופן ההסיבה. אכילה אחר הקידוש. כרפס פחות מכזית. מצה עשירה - עוגיות פפושדו. מצה שמורה משעת טחינה או לישה. מאכלים שנאפו בתנור חמוץ

חיברנו חיברנו!

א. חג הפסח צריך הכנה, יש הכנות מרובות, הלכות מרובות, והוצאות מרובות... גולת הכותרת של ליל הסדר זהו סיפור יציאת מצרים, כמו שהתורה (שמות יג, ה) אומרת, "וְהִגַּדְתָּ לְבִנְךָ בַּיּוֹם הַהוּא לֵאמֹר בְּעִבּוֹר זֶה עָשָׂה ה' לִי בְּצֵאתִי מִמִּצְרָיִם", ובהגדה אנו אומרים: יכול מראש חודש? תלמוד לומר "ביום ההוא", יכול מבעוד יום? תלמוד לומר "בעבור זה", לא אמרתי לך אלא בשעה שמצה ומרור מונחים לפניך. חוץ מהסיפור על השעבוד ועל עשרת המכות, העיקר שיספר לבנו על יציאת מצרים ויטמיע בו את האמונה בה' יתברך, שיש השגחה פרטית, ושהקב"ה משדד את כל מערכות הטבע. לכן אם מראש יתכונן היטב, הסדר יעבור כהלכתו, ואם לא יתכונן יפסיד!¹

עורר ישנים

ב. הילדים הם חלק מרכזי בליל הסדר, ורבותינו תיקנו לעשות כמה דברים חשובים על מנת לעורר את התינוקות, כגון לחלק להם קליות ואגוזים, וכתב מרן זצ"ל בחזון עובדיה (הל' ליל הסדר עמ"ו) שיותר הכרחי לתת לילדים ממתקים מאשר לתת להם יין, כי לגבי יין יש מחלוקת אם צריך להביא להם מגיל חינוך או שאין חיוב ורק טוב להביא להם, אבל קליות ואגוזים לכל הדעות צריך להביא להם, כמובא בגמרא (פסחים קה) אמרו עליו על רבי עקיבא - ויש גורסים על רבי טרפון - שהיה מחלק קליות ואגוזים לתינוקות בערב פסח. כי הממתקים יעוררו אותם, אבל היין מרדים. ומאותו הטעם כתב מהר"ל (מנהגים סדר ההגדה אות ג) שצריך ליישן את התינוקות בערב פסח, כלומר לקחת אותם לישון כדי שיהיו עירניים בליל הסדר. ולפעמים הילדים עירניים, אבל ההורים עייפים מכל ההכנות לפסח, ובמקום לעורר את הילדים צריך לעורר את ההורים... לכן חשוב שכל אחד ואחד ישתדל לנוח בערב החג, כדי שבביליה

¹ כמו שמרן זצ"ל היה רגיל לספר, מעשה ביהודי אחד עם הארץ שלא הכין שום דבר, ובליל הסדר היה פותח את ההגדה וקורא, אבל בשבילו ההגדה היא עול, יש חרוסת טעימה ומתוקה, יש תבשילים משובחים, בבשים בני שנה תמימים, אווזים מפוטמים, "עלה עשן באפך..." והיה קורא את ההגדה מהר, בנשימה אחת כמו עשרת בני המן... רק בשביל לצאת ידי חובה ולסמן וי. ומסכנים הילדים שלו יצאו מליל הסדר כמו שנכנסו אליו, לא השפיע עליהם כלום. עברו שנים רבות ואותו עם הארץ הלך לבית עולמו, וכל הבנים אמרו לאח הבכור: תשמע, אבא נפטר ואתה חייב להמשיך את המורשת ולעשות לנו ליל הסדר. גם אותו הבן היה עם הארץ, ונזכר שהיה לאביו הגדה בכריכת עור אדומה, הלך לארון ומצא את הספר עם כריכת העור האדומה, אבל על המזל שלו במקום הגדה של פסח זה היה ספר סליחות, לקח את הכוס והתחיל "בן אדם מה לך נרדם..." קורא והופך דף וממשיך לקרוא. הוא זכר שבאמצע ההגדה אביו היה מגיע לאותיות גדולות ושופך יין, דם, צפרדע, כינים... וגם הוא דפדף עד שהגיע

יהיה עירני ודרוך, כי זו הזדמנות של פעם בשנה להטביע בילדים את האמונה בה' יתברך, "חנוך לנער על פי דרכו גם כי יזקין לא יסור ממנו" (משלי כב, ו).

ביעור יין של שביעית

ג. השנה יש דבר נוסף שצריך לשים לב אליו, כי השנה היא מוצאי שביעית, ומי שיש לו יין של שביעית צריך לקיים את מצות הביעור של היין בערב פסח, וכדרשת הגמרא (פסחים נב: תענית ו:) על הפסוק "ולבהמתך ולחיה אשר בארצך תהיה כל תבואתה לאכול", כל זמן שחיה אוכלת בשדה - האכל לבהמתך בבית, כלה לחיה מן השדה - כלה לבהמתך מן הבית. והענבים והיין זמנם עד ערב פסח. יש מחלוקת איך לעשות את הביעור, לדעת הרמב"ם (פ"ו מהל' שמיטה ויובל ה"ג) לוקח את היין ומאבדו, אבל רוב הראשונים - מהם הרמב"ן (פרשת בהר ויקרא כה ז) והסמ"ג (עשין קמה) והיראים (עשה קנה) - חלקו עליו, וסברו שלא צריך ממש לאבד את היין אלא מספיק להפקירו ולהוציאו מרשותו. ולא צריך להפקיר דוקא בכיכר העיר, אלא יביא שלשה חברים מאוהביו - כי אם הם לא אוהבים אותו יקחו את היין שהוא בחינם וילכו... ויאמר להם שהיין הפקר, ואחר כך חוזר וזוכה בו. ומעיקר הדין אינו חייב להוציאו מרשותו, וגם בביתו מקיים את מצות הביעור.²

יין של ארצר בית דין

ד. נחלקו פוסקי דורנו אם יין של אוצר בית דין צריך ביעור. אם לוקח את היין מתחנות החלוקה אחר הפסח אין שום בעיה, אבל אם זכה ביין לפני פסח וכעת הוא ברשותו, מרן הראשון לציון שליט"א בילקוט יוסף (שביעית עמ' תקל, תקפד, פסח ח"ג עמ' תתסה) הביא בזה מחלוקת, ויש אומרים שגם באופן זה אינו צריך להפקיר, ולמעשה לכתחילה טוב להחמיר ולהפקיר, כי כאמור יכול להפקיר בנקל ואפילו בתוך ביתו, אבל מעיקר הדין אפשר לסמוך על המקילים ולא צריך ביעור.

ליוודי שכתוב באותיות בולטות, והתחיל לשפך יין ולומר: אשמנו, בגדנו, גזלנו... הבן שלו - שהוא כבר 'בן בנו של עם הארץ'... - שאל אותו: אבא, אני לא מבין, סבא עליו השלום היה שופך עשר פעמים וזהו, אתה שפכת יותר מעשרים פעם ועוד לא סיימת, מה קרה השנה? אמר לו: אתה לא יודע?! השנה היא שנה מעוברת...! אנוחנו מחייכים על אותו אדם, אבל מרן ז"ה היה מספר את זה להמחיש בצורה קיצונית מה קורה אצל מי שלא מכין את ההגדה כראוי.

² פעם היה יהודי אחד שהיו לו הרבה ארגוני יין, הביא שלשה אנשים שהוא חשב שהם חברים שלו... ואמר: אני מפקיר את כל הבית, "ראשו על כרעיו ועל קרבו", עם היין שבתוכו. מיד אחד רץ, "נעל גדר ופרץ", נעל את הבית ואמר: זכיתי בבית! הלכו לדין תורה והיה בלגן שלם. אם מהמר על ארגון יין לא נורא, אבל לא היה צריך להמר ולקחת סיכון גם על הבית שלו.

יין משובח

ה. אחר שהפקיר את היין של שביעית, יכול לקיים בו מצות ארבע כוסות וכדלהלן (אבות 1), ויקיים את מצות ארבע כוסות בין משובח שהוא רגיל בו, וזהו דרך חירות, וגם מקיים בזה מצות "ושמחת בחגך", אין שמחה אלא בין (פסחים קט). יש כאלה ש"מהדרים" לקחת יין חזק ביותר שהם לא רגילים בו, ו"מהדרים" לקחת כוס גדולה מאוד ולשתות את כל הכוס, ו"מהדרים" לעשות הסיבה כמעט בשכיבה, ואחר כך צריך מנוף להרים אותם... אחרי כל זה איך יקרא את ההגדה ויספר סיפור יציאת מצרים, כל המרבה לספר ביציאת מצרים הרי זה משובח! לכן יביא יין שרגיל בו, ואם קשה לו לשתות יין ישתה מיץ ענבים, למרות שיש יבש יוצאים בו ידי חובה לכל הדעות ואילו מיץ ענבים יש מפקקים בו, אבל מעיקר הדין יוצאים ידי חובת ארבע כוסות גם במיץ ענבים.

רוב רביעית

ו. עצה טובה, לקחת כוס קטנה למצות ארבע כוסות, ובפרט לחולי סכרת שאסור להם להרבות בשתיית יין, וחושבים שהם לא יכולים לקיים כלל את מצות ארבע כוסות, אבל צריכים לדעת את השיעור המינימלי של היין שיוצאים בו ידי חובה, שמעיקר הדין די לשתות בכל כוס רוב רביעית, למרות שיש אומרים - רב עמרם גאון ורב צמח גאון (בס' העינים צד פסח), ורבינו מנוח (דף כג) - שצריך לשתות רביעית שלימה, אבל מרן השלחן ערוך בהלכות קידוש (ס' רעא ס"ג) ובהלכות פסח (ס' תעב ס"ב) פסק שמהדין מספיק לשתות רוב רביעית. וישתה בכוס קטנה, לחוש לדעת האומרים שצריך לשתות את רוב הכוס. ושיעור רביעית, כתב הרמב"ם בפירושו המשנה (פ"א דעדות משנה ב) שהרביעית מן היין תכיל כ"ו דרהם, ומן המים קרוב לכ"ז דרהם. וכל דרהם הוא שלשה דרהם, ואם כן רביעית מים היא 81 גרם, ורביעית יין היא 78 גרם, ומעגלים ל-80 גרם (ע' חזו"ע שבת ב' עמ' נג). נמצא שאם שתה 40 גרם יין, הרי זה רוב רביעית יוצא ידי חובה. ולסבר את האזוין, כוס חד פעמי של שתיה קלה מכילה 180 גרם, זאת אומרת שאם שתה יין בשיעור רבע כוס חד פעמי, כבר קיים את המצוה. ולפי זה גם חולה סכרת שרוצה לקיים מצות ארבע כוסות, ישתה בכל פעם רבע כוס חד פעמי, ובסך הכל ישתה כוס שלימה, ואם היין אמיתי 100% ענבים, יכול למזוג אותו במעט מים, וכך "לא יאונה לצדיק כל און" (משלי יב, כא) וירוויח את קיום המצוה.

ארבע כוסות ביין של שביעית

ז. בירושלמי (ר"פ ערבי פסחים) מובא: מהו לצאת ארבע כוסות ביין של שביעית, תני רבי הושעיא יוצאים ביין של שביעית. ומרן זצ"ל בשו"ת חזון עובדיה (סימן ה) כתב תשובה ארוכה ונדירה מסוגה, שכולה באה להסביר מה הספק של הירושלמי³, ומה הצד שלא יצאו ידי חובה? והביא פירוש אחד, משום דבעינן "לחם" משלכם, וכמו במצה שהגמרא (פסחים לה.) למדה כן בגזירה שוה "לחם לחם" מחלה, נאמר במצה "לחם עוני" (דברים יז, ג) ונאמר בחלה "והיה באכלכם מלחם הארץ" (במדבר יט, ט), מה להלן משלכם אף כאן משלכם. הוא הדין ליין. אבל הירושלמי פשט שיוצאים ידי חובה ביין של שביעית, ומשמע שיש לחלק בין מצה ליין. פירוש שני, שהרי קיימא לן אין עושים מצוות חבילות חבילות, ולפי הבנת המגילת אסתר בדעת הרמב"ן (בהשגותיו על ספר המצוות להרמב"ם מ"ע ג), יש מצות עשה באכילת ושתית פירות שביעית ויין של שביעית. אבל הירושלמי פשט שיוצאים ידי חובה ביין של שביעית, או מפני שלהלכה אין מצוה לאכול פירות שביעית ודלא כהרמב"ן, או משום שאין בזה חשש של מצוות חבילות חבילות, שכל זה כשעושה שתי מצוות בשתי פעולות בבת אחת, כמו שאין להשקות שתי סוסות בבת אחת (נדרים עג. סוטה ה. יח.), כי כשעושה מעשה משונה

³ הרב האריך והביא כמה פירושים ופלפל למרות שאין בזה נפקא מינה, בתחילת התשובה כתב: ואמרת אלקטה נא ואספה באומרים, וכבר כתב רבינו הרמב"ן (פראש קונטרס דינא דגמין) "כי אם לא היה בדברינו רק הישנות הדברים, לא הפסדנו טרחינו ועמלנו אצל היודע ועד הנאמן". וגם בסופה כתב: הנה ערכת שלחן דברי המפרשים כונת הירושלמי בזה, והבוחר יבחר, והש"ת יאיר עינינו בתורתו הקדושה, אמן. ע"כ.

⁴ אגב, גם מי שמחמיר בהיתר המכירה, אם רואה יין של היתר המכירה לא צריך להימנע ולא לשתות ממנו. השבוע היה לנו איזה אירוע של הרמת כוסית במועצה הדתית בנשר, והביאו יין של היתר מכירה, ראיתי אשכנזי אחד שיהיה בריא מסתכל ונרתע לאחוריו, כאילו יש בזה איזה איסור, כאילו "היתר מכירה" בגימטריא "טרף"... הם מחמירים ואפילו לא יודעים למה. אמרתי לו תסביר לי מה הביעה לשתות יין של היתר המכירה, אפילו אם נאמר כשיטת החזון איש (שביעית ס"י כד) שהמכירה לא תופסת, וכי יש איסור לאכול ולשתות מפירות שביעית? הרי החזון איש (ס"י סק"ו,

זה כמו ביזוי למצוה, אבל יכול לעשות פעולה אחת רגילה ולהרוויח בה שתי מצוות. ועל כל פנים ההלכה כדברי הירושלמי שיוצאים ידי חובת ארבע כוסות ביין של שביעית.

לא לשפוך

ח. מי ששותה יין של שביעית בארבע כוסות, ישים לב לא לשפוך אותו באמירת "דם ואש ותימרות עשן" ובאמירת "דצ"ך עד"ש באח"ב", ובאמירת "דם, צפרדע, כינים" וכו'... כי היין הזה הולך לאיבוד, ודרשו חכמים (בפסחים נב) על פירות שביעית "לאכלה" ולא להפסד, אלא ישפוך מיין אחר. ויין של היתר המכירה אין בו קדושת שביעית ויכול לשפוך ממנו, שדינו כדין פירות שגדלו בקרקע של גוי⁴.

נשים באמירת ההלל

ט. בערב הפסח לפני שיוצא מביתו לבית הכנסת, כדאי להזכיר לבנות הבית שיאמרו את ההלל. הרי אנחנו אומרים את ההלל אחר תפלת ערבית של ליל חג הפסח, והמקור לזה קדום מדברי התוספתא (פ"ג דסוכה ה"ב) ומסכת סופרים (פ"ב ה"ט), שאמרו שם: שמונה עשר יום ולילה אחד קוראים בהם את ההלל - דהיינו גומרים את ההלל בברכה - ואלו הם, שמונת ימי חג הסוכות, שמונת ימי חנוכה, יום טוב הראשון של פסח, ולילו, ויום טוב של עצרת - שבועות. וכן כתב מרן השלחן ערוך (ס"י תפז ס"ז). ולמרות שבכל השנה נשים לא אומרות את ההלל בברכה, כי אינן מברכות על מצוה שהזמן גרמא, ואפילו בדעת הרמ"א (ס"י יז ס"ב, ס"י תקפ"ט ס"ז) ומקורו מרבינו תם (תוס' קידושין לא. ד"ה דלא) שיכולות לברך על מצוה שהזמן גרמא, יש אומרים שזהו רק במצוה שיש בה מעשה, אבל על מצוה שאין בה מעשה כמו אמירת ההלל לא יברכו. מכל מקום בליל פסח נשים הושו לאנשים לכל מצוות הסדר, ומכללן אמירת ההלל בברכה⁵. ואם מגיע לביתו ועדיין הנשים לא אמרו את ההלל, יזכיר להן לקרוא את ההלל, ובינתיים יתארגנו עם מקומות הישיבה ושאר הדברים, כי עד שיכולות פעם בשנה לקרוא את ההלל בברכה, חבל שיפספסו את ההזדמנות.

איך קידוש אלא במקום סעודה

י. בליל פסח אחר שחזר מבית הכנסת, לפני שמתחיל את הקידוש כדאי שיזכיר לבני ביתו כמה תזכורות, ואחת מהן שבקידוש כל אחד ואחד ישתה כשיעור, בשונה מכל שבת שטועמים מעט לחיבוב מצוה. ומעיקר הדין מי ששותה רוב רביעית יוצא ידי חובה כזכור לעיל (אבות 1), אבל בכוס הראשונה וגם בכוס האחרונה מי שהוא בריא יקפיד לשתות רביעית. הגנת ורדים (א"ח כ"ל ג ס"י) שואל, הרי יש לנו דין בגמרא בפסחים (קא). אין קידוש אלא במקום סעודה, ובפשטות הכוונה שהקידוש יהיה באותו מקום של הסעודה, בא הרמ"א (ס"י רע"ג ס"ג) וכתב בשם מהרי"ל (בתשו"ס ס"ב), שלא רק לענין המקום צריך שהקידוש יהיה במקום סעודה, אלא גם לענין הזמן, שצריך לעשות את הקידוש תכף ומיד לסעודה. והקשה הגנת ורדים, ליל הסדר יוכיח שיש זמן רב בין הקידוש לסעודה, וכל שכן אם הוא תלמיד חכם שעל כל דבר דורש תלין ומאריך בסיפור יציאת מצרים, ובינתיים עובר זמן ארוך הרבה יותר מ-72 דקות, ומדוע לא חוששים לכך שהקידוש אינו במקום סעודה? אלא ודאי שאין צורך להקפיד בזה.

שבע ברכות לפני המצה

יא. מרן זצ"ל בשו"ת חזון עובדיה (סימן יא אות ב) דחה דברי הגנת ורדים, וכתב שהלכה כדברי הרמ"א שצריך להסמין את הקידוש לסעודה⁶, ומה שבלייל הסדר עושים קידוש זמן רב לפני הסעודה, אין זו הסחת דעת מהסעודה, אלא הוא עוסק בסדר שקבעו רבותינו, שכל ההגדה היא הכנה לאכילת המצה. וכמו שאמרו בירושלמי (פ"ג דפסחים ה"א): אמר רבי לוי, כל האוכל מצה בערב הפסח

ובאגרותיו ח"ב ס"י קסב) בכבודו ובעצמו היקל בשמור ונעבד, בשלמא בירקות יש חשש ספיקון, וכבר מרן זצ"ל (ביבי"א ח"י חו"ד ס"י לו-מג) האריך כי ה' הטובה עליו ופרך את כל הטענות וחיוק את ההיתר, אבל בפירות גם החזון איש יודה שמותר לאכול.

⁵ מברכים על ההלל הראשון שבתפלת ערבית ולא על ההלל השני שבלייל הסדר, כי בלייל הסדר ההלל מחולק לשני חלקים, שני הפרקים הראשונים "הללויה הללו עבדי ה'" ו"בצאת ישראל ממצרים" נמצאים בתוך ההגדה, ושאר ההלל אחר ברכת המזון, ויש ביניהם הפרש גדול, לכן לא מברכים עליו. ובברכה שמברכים על ההלל בבית הכנסת, מתכוונים לפטור גם את ההלל שקוראים בבית.

⁶ ורק בדיעבד אם קידש ואירעה איזו תקלה, וכן מי שהוא כונן או פרמדיק וקבל קריאה דחופה, כיון שבשעת הקידוש דעתו היתה לעשות את הסעודה מיד, יכול לסעוד גם לאחר זמן רב. אבל אם תכנן מראש לסעוד לאחר זמן, ובאמת עושה את הסעודה לאחר זמן, צריך לחזור ולקדש.

אכילה אחר קדש

יד. אחר הקידוש אנשים רעבים, כל היום היה אסור לאכול מצה, ומשעה חמישית אסור לאכול גם חמץ, ואוכלים רק בטטות וביצים... לא לחינם אומרים במזמור (תהלים קז, ה) לפני תפלת ערבית של החג: "רעבים גם צמאים נפשם בהם תתעטף"... וקשה לנהל את הסדר בנחת, לכן מרן זצ"ל (חוב"ע הל' ליל הסדר עמ' לא) כתב: ומנהגנו לאכול ביצה שלוקה אחר הקידוש בליל פסח - לא יכינו רק ביצה אחת לקערת ליל הסדר, אלא כל אחד יקבל ביצה - ואומרים "זכר לקרבן חגיגה", ואחר כך מברכים "בורא נפשות רבות". וכמובן שלא צריך בזה הסיבה. ואם לא מספיק לו ביצה, יוסיף עוד איזה קציצה או דבר אחר, העיקר שלא יביא ירק שברכתו "האדמה", כגון תפוח אדמה, כי אם יברך האדמה זו ברכה שאינה צריכה, שהרי תכף מברך "האדמה" על הכרפס.

כרפס פחות מכזית

טו. כתב מרן בשלחן ערוך (סימן תעג ס"ז): ויקח מהכרפס פחות מכזית, ומטבלו בחומץ, ומברך "בורא פרי האדמה" ואוכל, ואינו מברך אחריו. עכ"ל. והטעם בזה, שהרי נחלקו הראשונים למה לא מברכים בורא פרי האדמה על אכילת המרור, לדעת ר"י (בתוס' פסחים קטו. והדר) ברכת המוציא פוטר את המרור משום שהוא נחשב כדברים הבאים מחמת הסעודה⁹, או כהסבר הרא"ש (בפסקין פסחים פ"י סימן כו, ובתשובותיו כלל די סימן ה) שהכתוב קבעו חובה לאכול יחד עם המצה, שנאמר (במדבר י"א, י) "על מצות ומרורים יאכלוהו". אבל הרשב"ם (פסחים קיד: ד"ה פשיטא) פירש שלא מברכים על המרור כי הוא נפטר בברכת הכרפס. ומרן השלחן ערוך כתב שייאל מהכרפס פחות מכזית, כי אם יאכל יותר מכזית ויברך נפשות, יכנס לספק אם לברך על האדמה על המרור, לרשב"ם יברך כי הכרפס לא פוטר, ולר"י לא יברך כי המוציא פוטר, ולכן כתב שייאל פחות מכזית ולא יברך באחרונה. ולכאורה אחר שמרן כתב שאוכל מהכרפס פחות מכזית, מיותר לכתוב שאינו מברך אחריו? אלא למדו האחרונים - המגן אברהם (ס"ק יח), החק יעקב (ס"ק כט) ועוד - שאפילו אם אירע שאכל כזית אינו מברך אחריו, ועדיף להפסיד ברכה אחרונה בודאי, מאשר להיכנס לספק בברכה ראשונה שעליה נאמר (ברכות לה). כל הנהגה מהעולם הזה בלא ברכה כאילו מעל [א.ה. ראה בגיליון השיעור השבועי וארא תשפ"ג אות כ, כא. ועיין]. לכן מראש יחלק חתיכה קטנה ביותר של כרפס, שלא יכנסו לבית הספק¹⁰.

אכילה לאחר הכרפס

טז. אם רוצה לאכול ביצה וכדומה יביא אותה לפני הכרפס דוקא ולא אחריו, כי אם יאכל כזית ויברך נפשות, יפטר בזה גם את הכרפס, ויחזור הספק אם לברך על המרור. ואמנם דעת רבינו יוסף חיים בשו"ת רב פעלים (ח"ב חאו"ח ס"ב) שאם אכל שני מינים, וכשמברך ברכה אחרונה דעתו לפטור רק מין אחד, לא פטר את המין השני. וגם הגאון רבי צבי פסח פראנק בשו"ת הר צבי (חאו"ח ס"ב קה) נמשך אחריו בזה. אבל מרן זצ"ל ביביע אומר ח"י (חאו"ח ס"ב נה ח"ב אות ג) הוכיח מדברי כמה אחרונים - מהם מהר"ם בן חביב (ירושלים תש"ט, חאו"ח ס"ב) ומהר"ש גרמיוזאן (בשו"ת משפטי צדק ס"י יב) - שכשמברך ברכה אחרונה פוטר הכל בעל כרחו, ואינו דומה לברכה ראשונה שיכול לכונן לפטור דבר אחד ולא דבר אחר, וכמו שכתב ביביע אומר (שם, אות י) לגבי תפוח ובונה. לכן מיד אחר

שיפתור להם את החלומות, אביי ששילם היה פותר לו לטובה, ורבא שלא שילם היה פותר לו לרעה, ומה שפטר התקיים. אביי ורבא היו סוחרים ביין, ויום אחד ראו בחלום חסא - חזרת - על פי חבית, לאביי ששילם אמר, כמו החסא שהעלים שלה רחבים, כך העסק שלך יתרחב, תפתח עוד סניף ועוד סניף, ותתחרה עם רמי לוי... תהיה טייקון! ולרבא שלא שילם אמר, אוי ואבוי, העסק שלך יהיה מריר כמו החסא, עד שתפסיד הכל... וממה שאמרנו שיש לחסא שהיא החזרת עלים רחבים, משמע שזו החסא שלנו, וגם הערבים היום קוראים לה ח'סה.

ובגמרא (פסחים לט). אמרו, למה נמשלו מצרים למרור, לומר לך מה מרור זה תחילתו רך וסופו קשה, אף מצרים תחלתן רכה וסופן קשה. ויש בזה שני פירושים, או שהעלים למעלה מתוקים ולמטה מרים, או שבתחילת הגידול החסה מתוקה, ורק אם ישאירו אותה הרבה זמן תהיה מרה. וכך גם היה במצרים, בתחילה היו מדברים אתם בפה רך, שרוצים להקים "פרוייקט לאומי" ולבנות את פיתום ורעמסס, והיה משלם להם ועובד אתם יחד (ע' בסוטה יא: ובשמות רבה פרשה א' ס"י יא). ואחר כך נהפך למר, "וימררו את חייהם בעבודה קשה, בחומר ובלבנים ובכל עבודה בשדה" (שמות א, ד), "למען ענותו בסבלותם" (שם, יא). נמצא שאין שום חומרא לקחת את הכריין, ואדרבה ההיפך הוא הנכון, החסה שלנו היא ההידור מצוה.

¹⁰ לפני אכילת הכרפס, מרן זצ"ל היה נוהג להעמיד משהו ליד הכיור, להזכיר לכולם ליטול ידיים בלי ברכה. וכדאי לנהוג כך, כי בכל שבת רגילים אחר הקידוש ליטול ידיים עם ברכה.

כבא על ארוסתו⁷ בבית חמיו. ובספר שבולי הלקט השלם (סימן רח) כתב הטעם להשוואה זו, שכשם שהבא על ארוסתו בבית חמיו קודם שנכנסה לחופה, הקדים ביאתו קודם שבע ברכות שמברכים בשעת כניסתה לחופה, וכמו שאמרנו (ברייתא מסכת נלה), כלה בלא ברכה אסורה לבעלה כנדה, כן האוכל מצה בערב הפסח מקדים לאכול ממנה לפני שיברך עליה בלילה שבע ברכות שתיקנו חז"ל לברך קודם אכילתה. והם, שלש ברכות בשעת הקידוש - בורא פרי הגפן, מקדש ישראל והזמנים, ושהחיינו, ואחר כך בורא פרי האדמה על הכרפס, וברכת אשר גאלנו, והמוציא לחם מן הארץ, ועל אכילת מצה. וכן כתב רבי דוד אבודרהם (בהגדה בד"ה הא לחמא עניא). ומה שלא החשיב ברכת על נטילת ידיים, כי מדין תורה יוצא ידי חובה באכילת כזית מצה, והאוכל כזית אינו מברך על הנטילה. נמצא שהסדר לפני אכילת המצה הוא הכרחי לצורכה, ולכן אין זה נחשב הפסק בין הקידוש לסעודה. ובכל זאת מי שהוא בריא ויש לו יכולת, ישתה רביעית יין, וכך יצא מכל פקפוק ויחשב לו בזה קידוש במקום סעודה.

ברכה אחרונה על רביעית

יב. גם בכוס הרביעית כדאי לשתות רביעית שלימה, כי צריך לברך עליה ברכה אחרונה. ואמנם לצורך עצם קיום המצוה מספיק רוב רביעית כנ"ל (אות ו), אבל מרן השלחן ערוך לגבי כוס של ברכת המזון (ס"א קצ ס"ג) כתב בזו הלשון: שיעור שתיית יין להתחייב בברכה אחרונה יש ספק אם די בכזית או ברביעית, לכן יזהר לשתות או פחות מכזית או רביעית כדי להסתלק מן הספק, והכא אי אפשר לשתות פחות מכזית, דכל דבר שצריך כוס צריך לשתות ממנו כמלא לגמיו שהוא רוב רביעית, הלכך ישתה רביעית שלם. ע"כ. והוא הדין בליל הסדר, שעל הכוס הראשונה והשניה אינו מברך ברכה אחרונה, מפני שהן לפני ברכת המזון, ועל הכוס השלישית אינו מברך, מפני שהיא לפני הכוס הרביעית (ש"ע ס"י תעג ס"ב, וס"י תעד, תעט), ורק על הכוס הרביעית מברך ברכה אחרונה, ולכן ישתה ממנה רביעית. ומי שקשה לו אחר כל הכזיתות והיין לשתות רביעית שלימה, ישתה רוב רביעית - כי בפחות מזה לא יפסיד את המצוה - ויחפש מי שמברך ברכה אחרונה, ויצא ממנו ידי חובה.

הסיבה באויר או על צד ימין

יג. גם יזכיר לבני ביתו לעשות את הסיבה כהלכתה, לא כל אחד יודע להסב נכון, לפעמים יש כאלה שעושים הסיבה באויר, אבל זה לא דרך חירות, אלא ישען על כרית או על חברו. וכן מי שמסב על צד ימין, הגמרא בפסחים (קח). אומרת בפירוש: הסיבת ימין לא שמה הסיבה, ולא עוד אלא שמה יקדים קנה לוושט ויבא לידי סכנה. מצד ההלכה, רוב העולם ימניים - גם בכנסת הרוב ימניים... - ולא נוח להם לתפוס את הכוס ביד שמאל, וגם לא נוח לתפוס ביד ימין ולהישען על צד ימין, ולכן מסבים על צד שמאל. וכן מצד הסכנה, הקנה - דרכו עוברת הנשימה - בצד שמאל, והוושט - דרכו עובר המאכל והמשקה - בצד ימין, ואם יסב על צד ימין עלול להיחנק ח"ו⁸. ולפי זה גם איטר יד - שמאלי יסב על צד שמאל, למרות שיותר נוח לו לתפוס ביד שמאל ולהסב על צד ימין, אבל מצד הסכנה צריך להסב על צד שמאל. וכמו שכתב התרומת הדשן (ס"י קל). אבל בדיעבד אם היסב על צד ימין, ונשאר בחיים... יצא ידי חובה.

⁷ בזמננו ארוסה אין לה משמעות הלכתית, והאירוסין זה רק מסיבה, אבל בזמנם היו עושים קידושין, ומאז הכלה נקראת ארוסה, ולאחר מכן נפרדים, עד שעושים את החופה והנישואין. כשהיא פנויה היא מותרת לכל העולם, כשהיא ארוסה היא אסורה עליו ועל כל העולם, וכשהיא נשואה היא מותרת לו ואסורה לכל העולם. וכמו שאומרים בברכה לפני הקידושין: אשר קידשנו במצוותיו וציוונו על העריות, ואסר לנו את הארוסות, והתיר לנו את הנשואות לנו על ידי חופה בקידושין.

⁸ פעם הייתה משפחה בבני ברק שהתגוררה בסמיכות לחזון איש, וכל שאלה שהיתה להם היו הולכים לחזון איש ושואלים אותו. יום אחד הילד הקטן לקח מטבע ושיחק אתו, הכניס לפה ונתקע לו בקנה, והתחיל להכחיל. מיד רצו אתו לחזון איש: כבוד הרב, מה עושים?!... אמר להם, מה אתם רוצים ממני, תשאלו שאלה בהלכה או בהנהגה או בחינוך ילדים, אענה לכם, אבל להוציא כסף רק הרב כהנמן מפונבויז' יודע!... כולם צחקו, וגם הילד צחק ויצא לו מטבע...

⁹ שהרי בפסחים (לט). שנינו במשנה: ואלו ירקות שאדם יוצא בהן ידי חובתו בפסח, חזרת, תמכא, חרחבינא, עולשין, מרור. ובגמרא: אמר ר' אושעיא מצוה בחזרת, אמר רבא, מאי חזרת? חסא, מיהו חסא? דחס רחמנא עלן ופרקינן. יש כאלה חושבים שהחזרת זה הכריין של האשכנזים, כנראה היה חולה ועשו לו שינוי השם... אבל זה אולי תמכא ואולי משהו אחר, ובודאי שאין זו החזרת שהיא מצוה מן המובחר, ובארצות אשכנז האקלים לא גידל את החסה, ולכן אכלו כריין, אבל היום שיש לנו את החסה, ובי"ה שיש את גידולי החמומות, מצוה מן המובחר לקיים בה את המצוה.

הגמרא בברכות (נז). מספרת, שאביי ורבה היו חולמים חלומות, ומעניין שהיו חולמים את אותם החלומות, כנראה בגלל שבמשך היום למדו יחד, והיו הולכים לבר הדיא

הקידוש יאכלו את הביצה, או דבר אחר, וכן יכולים לאכול עוגית 'פפושדו' עד שיעור כביצה בלא קליפתה - 50 גרם, ולא יאכל יותר משיעור זה, כדי שיאכל את מצת המצוה לתיאבון, ואם אכל יותר מכוזית יברך "על המחיה" אחריה.

עוגיות פפושדו

זי. לצערנו יש כאלה שבכל שנה מכפישים את הפסק של מרן זצ"ל בענין עוגיות ה'פפושדו', אני הלכתי למפעל בשנת תשע"ח ובשנת תשע"ט, לא הייתי צריך ללכת לשם, אין לי אחריות עליהם, אבל מאוד כאב לי שכך מתייחסים למה שמרן זצ"ל נתן הכשר במשך עשרות שנים, זה המוצר היחיד בעולם שהרב נתן לו הכשר באופן אישי! כל גופי הכשרות נותנים הכשר לרבבות מוצרים והכל בסדר, והרב נתן הכשר על מוצר אחד, ומה לא אמרו על העוגיה הזאת, שיש בה יין נסך, והיא חמוץ, וכבר לפני הפסח זה חמץ שעבר עליו הפסח... כל האיסורים שבתורה העלילו עליה. וחלק מהטענות מוכיחות שהם רק מחפשים למצוא טענות.

ציפוי שוקולד

יח. יש אחד שכתב בספרו שבודאי העוגיות האלה חמוץ. הגמרא בפסחים (לה). אומרת שמי פירות אינם מחמיצים, וכך דעת רוב ככל הראשונים כמלאכים, שמי פירות אינם מחמיצים כלל, וגם רש"י שהיה נראה מדבריו אחרת, הפרי חדש (סי' תסג) ועוד כתבו להשוותו עם שאר פוסקים, וכן פסק מרן השלחן ערוך (סי' תסב ס"א), וגם הרמ"א (שם סי' ד') שהחמיר, כתב להקל בשעת הדחק לצרכי חולה או זקן, ומשמע שזה בתורת חומרא ולא מהדין. והרב כתב בשו"ת יחוה דעת (ח"א סי' י) שגם למנהג בני אשכנז יש להקל בזה לילדים שלא הגיעו לגיל מצוות. וכל זה בתנאי שלא התערבו מים, אבל אם התערבה אפילו טיפת אחת של מים היא מחמיצה. ואותו אחד כתב, שהעוגיות הללו מצופות בשוקולד, ובשוקולד יש מים. ריבונו של עולם, רק אחרי שהעוגיה אפוייה מצפים אותה בשוקולד, אחרי שהיא אפוייה אפשר גם להטביל אותה בכוס תה חם, ואם זה כבר אפוי איך יחמיץ? זה סוג טענה שמראה שהם לא מחפשים אחר האמת.

גלגלת הביצים ביין

יט. וכן מה שטענו על הגלגלת שמורחים בה את הביצה על העוגיות, כדי שיראו מבריקות, וטענו שמשירים את הגלגלת במים כדי שלמחרת הביצה לא תתקשה על הגלגלת ויוכלו להשתמש איתה, ושוב מעבירים את הגלגלת עם המים על העוגיות והן מחמיצות. הלכתי לשם לבדוק, ואמר לי המשגיח, תראה שמשירים את הגלגלת בתוך יין ולא בתוך מים! והגלגלת שמשתמשים בה בכל השנה מוחליפים אותה בגלגלת מיוחדת. וכי כל כך קשה לבוא ולבדוק לפני שטוענים טענות? המקום פתוח, ויש משגיח ירא שמים שנמצא שם מעל שלשים שנה, אמרתי לו כמה שמוות של רבנים שכל שנה זועקים זעקה גדולה ומרה נגד העוגיות, ואמר לי שאפילו אחד מכל אלה לא ביקר כאן. וחומרי ההתפחה שמוסיפים, הם מאווררים ולא מחמיצים, וכמבואר בשו"ת יביע אומר (חלק ט' אות"ח סימן מב אות"ה). לא מצאתי אפילו טענה אחת נכונה.

שמורה משעת קצירה

כ. יש רק דבר אחד, שהקמח שעושים ממנו את העוגיות הוא לא שמור משעת קצירה, אבל באמת אין שום חובה כזאת. שמעתי רב אחד שאמר שאסור לאכול את העוגיות, כי הן מקמח שאינו שמור משעת קצירה, והוסיף שכבר "קיבלו עליהם כל ישראל" לאכול אך ורק מצה שמורה. כך לשונו. אבל מאיפה המציא שקיבלו כל ישראל, האם מימיו לא היה בסופר ולא ראה שקונים מצות ועוגיות מקמח שאינו שמור משעת קצירה? אפילו למצות המצוה בליל הסדר כתב מרן השלחן ערוך (סימן תנג סעף ד) "טוב" לשמרן שלא יפלו עליהם מים משעת קצירה. כלומר שהוא מתורת חומרא ולא מהדין. וכל שכן למצות של שאר החג, שבודאי אין שום חובה להקפיד על מצה שמורה, ומי שרוצה יחמיר בתורת חומרא בעלמא ומידת חסידות בלבד. אבל צריכים להיזהר מאותם שבאים לומר שכביכול גדול העולם, גדול הדורות, חס ושלום האכיל את ישראל חמץ במשך עשרות שנים, זה לא נתפס! איך אפשר להגיד דבר כזה?! אתה לא מוציא לעז על העוגיה הקטנטנה, אלא על הרב שהתיר, ובכל שנה היה חוזר ומפרסם את ההיתר.

מצות שעבר עליהן הפסח

כא. יש אנשים שהתרגלו לכל מיני חומרות בפסח, והם חושבים שהחומרא נהפכה להיות דין גמור. אספר לכם מעשה, בשנה שעברה ליל פסח חל בליל שבת, ושביעי של פסח חל ביום ששי, ובשבת שלאחר מכן מותר מהדין לאכול חמץ, רק שלא היה לנו חמץ ואכלנו מצות. והנה יהודי אחד שלא מקפיד כל השבוע על מצות עבודת יד, זה יקר מאוד, וגם לא חייב להחמיר בזה, אבל מה שכן הוא מחמיר לאכול מצה שמורה בכל השבוע, זו חסידות יתירה, ואשריו

ואשרי חלקו. החתן שלו עוד יותר חסיד ממנו... אוכל אך ורק מצות עבודת יד, ולא יראה ולא ימצא אצלו מצות מכונה. בשביעי של פסח בא להתארח אצל חמיו, ובדרך כלל הוא מביא אתו את המצות שלו, "משארותם צרותם בשמלותם על שכמם" (שמות יב, לד)... אבל בשנה שעברה הוא שכח את המצות בביתו שבעיר אחרת, אמר לו חמיו: יש לי מצות מכונה מהודרות, מה הבעיה? אמר לו החתן: לא, חס ושלום! אבל עוד מעט נכנס החג, מה תעשה? לא, אני לא אוכל מהמצות האלה! עבר החג ולא אכל מצה בשתי הסעודות. בשבת אומר לו חמיו, תאכל מהמצות האלה, כבר מותר לאכול חמץ!... אומר לו החתן: לא, זה חמץ שעבר עליו הפסח!... זה לא הידור או חומרא אלא טיפשות.

שמורה משעת טחינה או לישה

כב. מרן זצ"ל מספר ביביע אומר ח"ט (חאו"ח סי' מ): כשאירע אונס ליהודי מצרים בשנת תש"ח ותש"ט שהיו מהומות ופרעות מצד הערבים על היהודים תושבי מצרים, והיה חשש סכנה לצאת לשדות התבואה להביא חטים משומרים משעת קצירה, הורינו לקחת חטים מן הנכרים לעשיית המצה, ואף בירכנו עליה "על אכילת מצה". ע"כ. וביאר שם, שאם אי אפשר לאדם להשיג מצה שמורה משעת קצירה, אלא משעת טחינה או משעת לישה, יוצא בה ידי חובת מצה, ואף יכול לברך עליה בשם ומלכות על אכילת מצה. ואילו אותו יהודי לא היה מוכן לברך אלא רק על שמורה משעת קצירה, רק בגלל שזו חומרא שהוא רגיל בה. אבל כשלוקח חומרא והופך אותה לדין גמור, זו חומרא הבאה לידי קולא, שהיא באה על חשבון דברים אחרים.

תקנה להם תנור חדש!

כג. כיצא בזה, פעם התארחתי אצל איזו משפחה בפסח, ובעלת הבית שהיא אשה צדקת הכינה מאכלים טובים בתנור, וכשהגישו את האוכל, החתן שלה שהוא אברך שאל: רגע, באיזה תנור השתמשו, האם בתנור של כל השנה? אמרה לו: כן, הכנתי את האוכל לפני פסח, וגם ביררתי איך מכשירים את התנור והכשרתי אותו, כפי שכתב בשו"ת יחוה דעת (ח"ב סי' ס"ג), וגם החלפתי את התבניות. החתן דחף את האוכל ואמר: לא, אני צריך תנור מיוחד לפסח! אחר כך אמרתי לו: שתהיה בריא, מלבד מה שגרמת לפגיעה בבעלת הבית, תתבונן, כמה מרן זצ"ל מסר את נפשו על הבשר חלק, וביביע אומר ח"ה (חיו"ד סי' א) כתב שאם מתארח אצל אחד שיש ספק אם הוא מקפיד על בשר חלק, יש להקל ולאכול על פי ספק ספיקא, ובפרט אם יש חשש פגיעה. כך מרן זצ"ל פסק בדין החמור של בשר חלק, ואילו במקרה שלך מדובר שעברו 24 שעות והרי זה נותן טעם לפגם, ואפילו אם לא היו מכשירים את התנור ומכינים בו את המאכלים בפסח עצמו, היה מותר לך לאכול. דבר שני, היא הכינה את האוכל לפני פסח, ואפילו אם היה תוך 24 שעות ובלי שום הכשר, לדעת מרן (סי' תנב ס"א) יש להקל, שהרי זה נ"ט בר נ"ט דהיתרא. דבר שלישי, היא עשתה ליבון קל והכשירה את התנור. יש לך שלשה היתרים ואתה עוד עושה הפגנות?! אם אתה רוצה להחמיר, אין בעיה, בפעם הבאה תבוא ותביא להם תנור חדש לכבוד פסח, אבל אין להחמיר על חשבון אחרים.

שיעור ההסיבה

כד. דבר אחרון לסיום, מרן הראשון לציון שליט"א נמצא בחו"ל, וכואב לנו שבשבת הגדול הרב הגדול לא מוסר לנו את השיעור, אבל צריכים לזכור שהרב מנהיג את העולם כולו וצריכים אותו בכל מקום, יהי רצון שימשיך להנהיגנו לאורך ימים ושנים בבריאות איתנה. כשהרב ביקש ממני לדבר, ביקש להוסיף נקודה אחת בענין שיעור ההסיבה, יש כאלה שאומרים שצריכים לשכב 90 מעלות, "ואני והנער להשתטח"... ויש כאלה שאומרים 45 מעלות, באמצע בין יושב לשוכב. אבל מהדין לא צריך את כל זה, אלא מספיק להטות את עצמו מעט לצד שמאל. וראיתי לתלמיד חכם אחד שהביא ראיה יפה מהלכות סוכה, שכידוע מידת הסוכה לכל הפחות שבעה טפחים על שבעה טפחים, וביאר הרא"ש (סוכה ס"א) כי רוחב אדם בינוני ששה טפחים, ואדם יושב ארכו ששה טפחים, והשלחן שצריך להיות בסוכה ולא בבית רחבו טפח. ואם כן לכאורה מספיק ששה על שבעה ולמה צריך שבעה על שבעה? תירוץ אחד, שלא יטעו לחשוב שהרוחב שבעה והאורך ששה, ועוד תירוץ כתב המגן אברהם (ר"ס תרלה) על פי דברי רש"י (סוכה ב), בגלל שבזמנם היו רגילים להסב בזמן האכילה במשך כל השנה, ובשביל להסב צריך טפח נוסף. ואם תאמר כמו אלה שמשטתחים וצריכים ספה ענקית, איך מספיק להוסיף טפח אחד בלבד? אלא דואי שההסיבה היא קלה. כך מבואר בסימן תרל"ד, ראשי תיבות תסב רגוע ללא דרמות... והיי רצון שנוכח כלנו לחוג את חג המצות ברוב שמחה ודיצות, ונזכה לגאולה השלימה במהרה בימינו, אמן ואמן.